

Mohay Tamás

Párválasztás, születés, gyász.

Balázs Lajos hűségéről

Balázs Lajost sokan ismerik, és Balázs Lajost kevesen ismerik. Noha e két kijelentés egymás ellentéte is lehetne, mégis, egyszerre igazak. Sokan ismerik Balázs Lajost Csíkszeredában, ahol évtizedek óta él, tanít, Erdélyben, ahol újságok ismertetik eredményeit, ahol egyik alapító tagja a Kriza János Néprajzi Társaságnak – és túlságosan kevesen ismerik Magyarországon. Pedig érdemes jobban odafigyelni munkásságára, mert hallatlan elszántsággal, kitartással és a maga visszahúzó módján olyan életművet hozott létre, amely méltán sorakozik a legelismertebbek mellé. Megírt három vastag könyvet Csíkszentdomokos lakodalmi, temetkezési és születési szokásrendjéről: nem túlzás, hogy e trilógiának nincs párja a magyar nyelvterületen. Közölt továbbá vagy száz kisebb-nagyobb tanulmányt, cikket, beszámolót, szerkesztett könyveket, néprajzi és tanári munkásságáért szakmai díjakat, elismeréseket kapott, mostanság pedig az erdélyi Sapientia Egyetem egyik tanszékének szervezője Csíkszeredában.

Erdélyben a magyar néprajzi kutatás, a néphagyományok megismeretése – az első világháború előtti ígéretes kezdetek után – a 20. század negyvenes éveiben kapott új lendületet, amikor Kolozsvárott megszerveződhetett az Erdélyi Tudományos Intézet, és az egyetemen néhány évig néprajzi szakképzés folyhatott. Miután Venczel Józsefet és tanártársait eltávolították a Bolyai Egyetemről, Gunda Bélát pedig sok más egyetemi kollégájával együtt kiutasították Romániából, évtizedeken keresztül nem volt intézményes szakember-utánpótlás. Irodalmárok, nyelvészek, zenészek mellett csak kevesen végezhettek hivatásszerűen néprajzi kutatómunkát, köztük főként Kós Károly és Faragó József. Múzeumokban, kutatóintézetekben és tanári, lelkészi vagy más hivatásuk mellett persze sokan mások is dolgoztak. Elég talán csak – az ismertebbek közül - Jagamas János, Kallós Zoltán, Almási István, Nagy Jenő, Szentimrei Judit, majd Nagy Olga, Péntek János nevét említeni, akik a hatvanas-nyolcvanas

években hol szabadabban, hol megszorítások közepette igyekeztek a szakmai folytonosságot biztosítani, és nagyon sokat tettek az élő erdélyi népművészet, népzene, népköltészet magyarországi megismertetése terén is. Csekély intézményi támogatás mellett ekkoriban az egyéni erőfeszítések kaptak nagy szerepet; tudunk hosszú évekig elfektetett kéziratokról, más-kor ígéretes tervek befejezetlenek, megvalósulatlanok maradtak. Nagy szenzációnak számított, hogy a hatvanas évek végétől Salamon Anikó Budapesten tanulhatott (könyve csak tragikusan korai halála után jelent meg a gyimesi csángókról), Gazda Klára ugyanitt doktorálhatott az eszterneki gyermekvilágról szóló, ma is sokat forgatott könyvével. Sok fontos, alig ismert terület hosszú ideig gazdátlan maradt: alig jutott erő és lehetőség például a népszokások, a népi hitvilág, a vallásosság vagy a táncélet feltárására. Hiányzott az intézményes jelleg, a rendszeresség, a tervszerűség.

Ez annál nagyobb vesztesége nemcsak a magyar, hanem az egyetemes kultúrának is, hiszen a második világháborút követő évtizedek visszafordíthatatlan változásokat hoztak magukkal Erdélyben is, ahol egy döntően paraszti életet élő falusi világ addig szinte érintetlenül fennmaradt. A változások mellett is sok helyen megmaradtak vagy éppen alkalmazkodni tudtak hagyományos életformák. A hatvanas évek végétől kezdve éppen ez az archaikus jelleg, egy egykori paraszti világ teljessége iránti növekvő kíváncsiság indított el sokakat, főként fiatalokat Magyarországról. Tegyük hozzá, olykor-máskor Nyugat-Európából és Amerikából is, ahonnan antropológus kutatók (pl. Katherine Verdery) jöttek megtapasztalni a maga élő valóságában azt, ami saját hazájukban nemzedékekkel előbb felolvadt az iparosodó társadalmak modernizációjában.

Balázs Lajos az 1960-as évek első felében tanult a bukaresti egyetemen román nyelvet–irodalmat, és a tanári pályára készülve érdeklődése korán felébredt néprajzi-folklorisztikai témák iránt. Arra nem gondolhatott, hogy ezt rendszeresen tanulhassa, vagy ezt válassza hivatásának (Bukarestben sem volt néprajzi szakképzés). Megismerkedhetett viszont egy európai látóköri kitűnő folkloristával, Mihai Poppal, és az ő biztatására Csíkszentdomokoson belekezdett a lakodalmi szokások tanulmányozásába. A település aztán szinte rabul ejtette: a további évtizedekben legtöbb témáját itt kutatta, és ma nyugodtan mondhatjuk, hogy aligha van még más, aki egy falu szokásrendjét, az emberülethez kapcsolódó ünnepeit olyan mélyen ismerné, mint éppen ő. Professzorának ösztönzése is közrejátszott abban, hogy a csíkszentdomokosi lakodalomról szóló monográ-

fia első változatával Balázs Lajos 1976-ban doktori fokozatot szerzett. Ez akkoriban nagyjából megfelelt a magyarországi kandidátusi fokozatnak, kb. annyival volt több, hogy ennek birtokában már professzori kinevezést is kaphatott valaki. A könyvön tovább is dolgozott, 1983-ban fejezte be, és attól kezdve kerek tizenegy évet kellett várnia a megjelentetésére (felét még a diktatúrában, másik felét a demokráciában), addig csak egy-egy részlet láthatott belőle napvilágot folyóiratokban, évkönyvekben. Balázs Lajosnak a néprajz sokáig professzionális szinten művelt „mellékfoglalkozása” maradt, amire az amúgy teljes embert kívánó munkái mellett szorított időt, energiát. Neve a hetvenes évek végén került be a figyelmesebb szakmai köztudatba. Bukaresti doktorátusa ellenére sem lett viszont professzor, élete egészen más irányba kanyarodott.

Az 1939 végén született Balázs Lajos olyan nemzedék tagja, amelyik öntudatra ébredése első pillanataitól fogva a legváratlanabb és legszélsőségesebb társadalmi és politikai változásoknak volt kitéve. Megírta, el is mondta, amit itt röviden fel szeretnénk idézni. Szülei kászoni faluból származó szegény emberek voltak, akik Bukarestben cselédkedés, munkakeresés közben ismerkedtek meg. 1940-ben Csíkszentmártonba költöztek, és hitelből (ma azt mondanánk, állami támogatással) kevés földet meg egy cséplőgépet vettek. Nem soká tarthatott vágyva vágyott önálló kisparaszti életük; a kommunista fordulat után kiszáradva őket is elérte százszegény igazságtalan sorsa, kuláklírára kerültek. Hetedik osztályos nagyobbik fiuk ezzel olyan stigmát kaptak, amit egész következő életében viselt. Szabályosan kitiltották az általános iskolából, hónapok múlva vették csak vissza, aztán nem kerülhetett be középiskolába. Nagy kegy volt, amikor magántanuló létére megengedték, hogy beüljön a hátsó padba. Érettségi után kétszer próbált sikertelenül bejutni a kolozsvári egyetemre jogásznak, értésére adták, hogy nincsenek esélyei. Akkor ment a fővárosba; sikerült elérni, hogy káderlapja ne tartalmazza a családról minden terhelő adatot. Amikor öt év után Bukarestből kikerült tanítani Balánbányára, egy tanév után rábízták egy falusi általános iskola igazgatását, majd újabb „kiemelés” következett. Balázs Lajos húsz évre kikerült a közvetlen iskolai munkából, és a Hargita megyei kultúrbizottságon, aztán a megyei pionírszervezet vezetőjeként, a nyolcvanas években pedig a megyei pártbizottság munkatársaként dolgozott. Középiskolai tanárnak nem sokkal a romániai politikai fordulat előtt került vissza a csíkszeredai, később Márton Áron nevét felvett líceumba, innen ment nyugdíjba hatvan évesen.

A stigmával kezdődött életpálya a kilencvenes évekre újabb stigmát kapott: Balázs Lajos akkoriban kimondott és ki nem mondott gyanakvások, gyanúsítások kereszttüzebe került. Ugyan mivel szolgálhatott rá, hogy „elfelejtsék” családja kulák mivoltát, és bizalmi funkciókba emeljék? – kérdezték többen, akik nem akarták meglátni szakmai munkájában a tisztesség kétségbevonhatatlan jeleit. Egy hosszabb interjúbán (*Székelyföld*, 2000. augusztus) Balázs Lajos elmondta, hogy ő nem a látványos ellenállás, a gesztusértékű nemet mondás embere, hanem olyanvalaki, aki mindennél előbbre valónak tartja a saját munkájának lelkiismeretes elvégzését, különösen ha az valódi értelemmel tölthető meg. Sosem törekedett fölfelé, vagy előtérbe kerülni; amit rábíztak, abban igyekezett meglátni a kisebbségi magyar közösség javának lehetőségeit, s egyúttal biztosítani a maga számára a szakmai kutatásaihoz szükséges mozgásteret. A nyolcvanas években egy ideig az ő segítségével lehetett elfogadott csoportosulás a modern szemléletű, később Kommunikációs Antropológiai Munkacsoport /KAM/ néven intézményesült munkaközösség. Amit Balázs Lajos leírt, megjelentetett, azon idők és ideológiák fordultával sem kellett igazítani: a hetvenes-nyolcvanas években írt tanulmányai, esszéi ma is érdekes olvasmányok, nem egy közülük szerves részévé vált a kilencvenes években megjelent könyveinek.

Ez a három könyv munkásságának fő teljesítménye. A lakodalmi szokásokat és költészetet tartalmazza az első: *Az én első tisztességes napom* (Párvalasztás és lakodalom Csíkszentdomokoson, 1994); a halotti szokásokat a második: *Menj ki én lelkem a testből* (Elmúlás és temetkezés Csíkszentdomokoson, 1995); a harmadik pedig, a *Szeretet fogott el a gyermek iránt* (A születés szokásvilága Csíkszentdomokoson, 1999) az anyává, szülővé válás első lépéseit öleli fel. Mindhárom kötet alcíme utal a tartalmukra, főcímük a költészet, a jelképek világába vezet, oda, ahonnan a szokások megmutatják azt az értelmüket, amit az első könyv előszavának végén így idéz a szerző Csoóri Sándortól: „Léthelyzeteket s mítoszerejű látomásokat nemcsak eredetmondák, mesék, dalok s népballadák őriznek, hanem egy-egy remekműként megformált népszokás is. Amely nem más, mint a »történelem alatt« élő közösségek metaforába sűrített története.” Balázs Lajos számára a szokások megismerése, feltárása az élet egészének rendjére vet fényt; nem leporolni való régiségeket keres, nem is csillogó érdekességeket, vagy éppen színpadra állítható jeleneteket, hanem azt fürkészi, mi szervezi egészé, rendszerré az általánost és az egyedit, a mű-

lót és az állandót, a megkopott, értelmét veszített gesztust és a jelképerejű, megrendítő közösségi megnyilatkozások sorát.

A könyvek sorrendje nem véletlen: azon túl, hogy kifejezik a szerző érdeklődésének alakulását, azt is mutatják, hogy a szokásoknak e három köre más-más érettséget és elmélyültséget kíván. A lakodalom, házasságkötés vizsgálata olyan ünnepkörbe vezet, amelynek tekintélyes része a faluközösség nyilvánossága előtt zajlik, örömteli esemény, ezért könnyebben kerül közel hozzá egy huszonéves, kezdő kutató. A halottas szokások már inkább a magánszférához tartoznak, ezek felé a szerző saját szüleinek halála idején fordult fokozott érzékenységgel; a gyermekvilág kezdete, e határozottan intim világ pedig unokái születésének idején érintette meg. Ekkoriban érte el azt a képességet is, hogy férfi létére a mások szeme elől leginkább elrejtett témákat is szóba tudta hozni a faluban – ott, ahol akkor már két évtizede forgott nagyon sokat.

Aki kézbe veszi és figyelmesen elolvassa Balázs Lajos könyveit, mindenekelőtt felfigyelhet arra, hogy a szerző milyen kitartóan és mélyen *beszélget* a falubeliekkel. Első könyvének végén háromszáz ember szerepel a névsorban, a másodikban csaknem negyven, a harmadik elején harminc falubelivel készült beszélgetésekre hivatkozik (itt névtelenségben tartotta adatközlőit). Az első kötet nagyságrendi különbsége természetesen a szokás jellegével (a legtöbb „szereplőt” a lakodalom mozgatja), meg az évtizedes alkotásfolyamattal magyarázható; a második és harmadik esetében a kevesebb emberrel biztosan hosszabb, részletesebb beszélgetések zajlottak. Félreértés ne essék, nem a számok a fontosak, sokkal inkább a szerzőnek az a képessége, hogy figyelmesen odahallgat másokra, újra meg újra, éveken, évtizedeken át. Ez a figyelem tervszerű és koncentrált, nem nélkülözi akár a kérdőívek rendszerességét sem, de nem ragaszkodik merev sémákhoz. A kíváncsiság nem csak a szokásszerűre, az általánosra irányul, nem is csak az egyedire, hanem a kettőre együttesen. Balázs Lajos a három kötet során mondandójából egyre többet bízott rá adatközlői szavaira. Míg az elsőben az idézetek még inkább illusztrációk, a saját mondatok alátámasztásai, addig a harmadikban már a kérdésekre adott többféle (és nyilván kissé megszerkesztett) válasz adja ki a könyv szövegének tekintélyes részét. Ezekre a „tanácskozásokra” reflektál jól átgondolt elemzésekkel. Balázs Lajos igencsak mértéktartó; elemzéseit nem tágitja ki vagy kapcsolja össze messzire vezető fogalmi struktúrákkal, amelyek túlságosan is elméleti irányba vinnék gondolatmenetét. (Hogy anyagában

ilyen lehetőségek is benne rejlenek, azt egy, a lakodalmas gazdáról antropológus szerzőtárssal készített közös tanulmány mutatja, amely a vezetői szerepekre való kiválasztást és azok szerkezetét igyekezett modellálni csíkszentdomokosi példán. Messzemenően aktuális időben, 1990 őszén, amikor napirenden volt régi vezetők helyett újak megtalálása.)

A népszokások kutatásában Balázs Lajosnak vezérelve volt a 20. század eleji ismert francia etnológus, Arnold van Gennep átmeneti rítusokról szóló klasszikus elmélete. Ez a rítusokban három szakaszt lát: az elválasztó, az eltávolító és a beépítő, beavató szakaszt. Erre a jól bevált fogalmi rendszerre alapozva dolgozott Balázs Lajos, módszerének további alakítói között pedig ott találjuk a nemzetközi és a magyar folklorisztika, szokáskutatás megannyi ismert alakját Mircea Eliadétól Dömötör Tekláiig, Kunt Ernőig. Balázs Lajos újra meg újra megkeresi a részben az egészet, a kicsiben a nagyot, anélkül, hogy az egyediből általánosítana. Mindig a teljeset, az egészet keresi. Kiváltképp érzékeny az átmenetekre, a dramaturgiai fordulatokra, a jelképek használatára és erejére. Könyveiben a szokáselemeket, a hiedelmeket, a véleményeket, ítéleteket, a normákat és a normaszegéseket, a szankciókat, a lelki belső folyamatokat máshol alig tapasztalható mélységekig tárja fel és elemzi. Egyesíti a szinkron és a diakron szemléletet: az élő szokás teljességét éppúgy bemutatja, mint a generációk során keresztül megragadható változásokat. Elkerüli azt, a népszokáskutatásban nagyon sokáig alkalmazott felületes módszert, hogy az elmondott emlékeket és normatív kijelentéseket azonosítsa vagy összekeverje valósággal. Amennyire támaszkodik a másokkal folytatott beszélgetéseire, legalább annyira a saját tapasztalataira, figyelmes részvételére lakodalmakban, halotti rítusokban, a falu egész életében – amennyire ezt egy oda-odalátogató megteheti (sok-sok fénykép is dokumentálja mindent). Így válik képessé arra, hogy az értékeknek, ítéleteknek ne csak a megfogalmazását, hanem az érvényesítésüket, gyakorlati szankciókban megmutatkozó működésüket is megragadhassa.

Már szóltunk róla, hogy Csíkszentdomokos a kitüntetett és szinte az egyetlen kutatási „terep” Balázs Lajosnak. Trilógiájának ez a települési koncentráció az egyik különleges értéke. Sok szokásleírást ismerünk akár a lakodalom, akár a temetés vagy a születés szokásvilágáról (főként Erdélyen kívül), megszületett a *Magyar Néprajz* c. kézikönyv összefoglaló kötete is a népszokásokról (még Balázs Lajos könyveinek megjelenése előtt, 1990-ben). Ha ezek egy faluról szólnak, akkor rendszerint rövidke,

egy nagyobb munka fejezetei, nem érik el a monografikus teljességet; ha pedig hosszabbak, teljesebbek, akkor egy kisebb-nagyobb táj sok településére terjeszkednek ki. Így írt könyvet pl. Bakó Ferenc a palóc lakodalomról, Kapros Márta az Ipoly menti falvak születési szokásairól vagy Virág Magdolna a Tövishát (Szilágyság) temetkezéséről. Kétségtelen nagy értékük mellett is az ilyen könyvek olvasói nem mindig tudhatják, hogy az adatok mozaikkockái vajon hogyan is illeszkednek egymáshoz a való életben. Balázs Lajos nem a „székely lakodalom”-ról akart könyvet írni, de még csak nem is a „felcsíki falvak születési szokásai”-ról: hűséges maradt Csíkszentdomokoshoz. A teljesség így nem csupán mennyiségi, de minőségi is: ugyanaz a közösség beszél a párválasztás kritériumrendszeréről és a falusi szépségideálokról, mint amelyik gazdag bőségben hozza elő a lakodalom szokásköltészetét, a kisgyermeket ért rontások elhárításának módozatait, vagy amelyik a halotti torról, a temetőlátogatásról számol be. Noha a szerző nem említi a példái között, de ezzel nagyon hasonló teljesítményt ért el, mint amit Fél Edit és Hofer Tamás az Átányban végzett monografikus eszközutatásukkal az ötvenes-hatvanas években. Ők annak idején az elmúlóban levő hagyományos paraszti gazdálkodást és háztartást húszévi kutatómunka árán addig nem ismert részletességgel dokumentálták. Mellettük akkoriban a budapesti Néprajzi Múzeum teljes intézményi támogatása, munkatársak sora állott; teljesítményük, három nagy monográfia németül, angolul jelent meg, és az egész világon ismertté tette nemcsak a magyar falut reprezentáló, addig szinte ismeretlen Átány, hanem szerzőik nevét is. Balázs Lajos teljesítményének ilyen megismertetésére egyelőre még várunk kell, ám ez mit sem von le értékéből (ezért is kár, hogy rövid idegen nyelvű rezümé csak a két első kötetben található).

Nincs itt terünk, hogy a könyveket tartalmilag részletesebben ismer-tessük: bizonyos, hogy aki a falusi szokásrend iránti őszinte érdeklődéssel veszi kézbe őket, megtalálja azokat a fejezeteket, amelyek éppúgy rabul ejtik majd, mint Balázs Lajost maga Csíkszentdomokos. A lakodalom kö-tet fele a szokások költészetét tartalmazza, de a viselettől a tréfákon és vonulásokon át a tisztségek, ételek leírása mind megtalálható benne. A születés szokásvilágában kétszeresen is megragadható az átmenet, hiszen nemcsak egy gyermek beépülése kezdődik meg a családi és tágabb tár-sadalmi közegébe, hanem a házaspárok is a gyermekük megszületésével válnak a felnőtt társadalom teljes jogú tagjaivá. Egészen pontos elemzé-seket olvashatunk a gyermekekkel kapcsolatos értékrendi változásokról,

az egyre racionálisabb gyógymódok terjedése mellett is fennmaradó hiedelemrendszerrel (mint például az *agos* gyerek, *váltott* gyerek gyógyítása). Számomra különösen emlékezetes a halottaskönyvből az a közelség, ahogy követi a haldokló útját a betegség elviselésén, a közösségtől való fokozatos eltávolodásán keresztül egészen addig, amíg láthatjuk, hogy a legszűkebb család mindent megtesz azért, hogy a haldokló ne múljon ki a világból Istennel való megbékélés nélkül – akkor sem, ha korábban párttitkár, harcos ateista volt, akkor sem, ha már szinte alig van öntudatánál, csak a beszédes gesztusai maradtak.

Könyvei mellett nem hagyható említés nélkül Balázs Lajos néhány más műve. Az ő nevéhez fűződik egy sokszerzős helytörténeti monográfia megszerkesztése, összeállítása magáról Csíkszentdomokosról (1999), amelyben szerzőként szerényen nem is szerepel. Része volt a székelyföldi hadifoglyok emlékeit tartalmazó könyv létrehozásában (*Történetek a fogságból*, 1997): előszót írt, és egy, még a nyolcvanas években (a közlés legcsekélyebb reménye nélkül) felvett emlékezést közölt benne. Megírta családja kulákságának rövid történetét az egykor kuláknak minősítettek visszaemlékezéseit közreadó újság-sorozatban, majd az ebből született kötetben (*Kuláksors*, 1999). Lélektanilag átgondolt elemzést írt a román *Manole mester* és a magyar *Kőműves Kelemen* balladák hasonlóságáról és különbségeiről: a „nyugtalan lelkiismeret balladái”-nak nevezte őket, mert a mesterek egy ősi szabály megszegéséért bűnhődnek bennük. Tartalmas beszámolókat közölt a polgárosodás falusi folyamatairól, a népi jogszokások elveiről és gyakorlatáról, a népszokások értékvilágáról. Megírta a nemzetiségi türelmetlenség gyászos eseményének, a második világháború végén történt csíkszentdomokosi vérengzésnek a történetét. Finom érzékkel írt le olyan jelenségeket, mint a kialakulóban levő kortárstalálkozók, a már csak rekonstrukcióból megismerhető angyalozás (erről filmet is készített), vagy a Csíkszentdomokosra Moldvából (100 lej útiköltség megküldésével) áthozott ún. százaléjes feleségek történetét. Arra is vállalkozott, hogy időről időre áttekintse a romániai népszokáskutatás eredményeit, lehetőségeit, feladatait.

Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy mindeközben Balázs Lajos tanárember, aki székelyföldi iskolákban román nyelvre tanította a gyerekeket, majd amikor pionírvezető lett, programok, vetélkedők, kulturális fesztiválok megszervezésében működött közre. Volt alkalmam őt a Márton Áron Gimnáziumban is látni, tudom, hogy ebben a munkájában is a

maximális lelkiismeretesség vezette. Hosszú évekkal a romániai politikai fordulat után többször nyilvánosan is szóvá tette azt a tarthatatlan helyzetet, hogy a magyar gyerekek a számukra idegen nyelv román nyelvet és irodalmat ugyanazokból a könyvekből tanulják, mint az anyanyelvi románok. Tanári munkájáért 2000-ben a Romániai Magyar Pedagógus Szövetség *Ezüstgyopár díjjal* tüntette ki: akkor megírt töprengésében sokatmondóan fogalmazta meg pedagógiai hitvallását, választ arra a kérdésre, hogy „a meggyengült, megroppant, elkopott, megroskadt, megfáradt pedagógus idegrendszere, lendülete, ereje, sugárzása, szellem, szóval a pedagógus életműve hol kereshető? Analógiás, tömör válaszem: a megmunkált élet felületén.”

Balázs Lajos, a türelmes, kitartó és hűséges ember munkája sokunk számára mutatja meg példaszerűen, mire is képes a néprajz a hagyományos és a modern világban. Ma sokan gondolják, hogy a néprajz legfőbb feladata, hogy elforduljon végre tradicionális témáitól, és nagyobb figyelmet szenteljen a zajló élet változásainak, alakuljon át egyfajta alkalmazott antropológiává vagy szociológiává, és ahelyett, hogy még mindig értékek megmentésén fáradozna, vegyen részt a társadalom elesettjeinek felemeléséért folytatott küzdelemben. Úgy vélem, hamisan feltett alternatívákról van itt szó. Valódi munkák és teljesítmények megismerése megmutatja egy szakma igazi lehetőségeit, amelyek mindig elszánt és fegyelmezett munkát, adott esetben áldozatot is követelnek meg művelőiktől. Balázs Lajos könyvei és más írásai jó példái annak, hogy a szaktudományos kutatás és az értékek melletti elkötelezettség milyen jól megfér egymás mellett; hogy a folyamatos és módszeres tapasztalatszerzés (nevezhetjük szakszóval terepmunkának, adatgyűjtésnek is) egyaránt lehet kiindulópontja az objektivitásra törekvő érvelésnek, a mások számára kincsestárat felkínáló adattár-rendszerezésnek és a társadalmi-kulturális változások visszasságaira rámutató figyelmeztetések komoly megalapozásának. Biztosak lehetünk benne, hogy „a megmunkált élet felületén” Balázs Lajos keze nyoma tanárként, szaktudósként és szervezőként sok helyütt lesz még tetten érhető.